

บ้านบางปู

ในอดีต คนในพื้นที่ดิน มีเพียงคนที่บ้านบางปูและคนจากบ้านกรือเซะเท่านั้นที่ประกอบอาชีพประมงในอ่าวปัตตานี ส่วนหมู่บ้านอื่นๆ ในละแวกเดียวกัน เช่น โตะโสม ปาละ จะออกทำประมงในอ่าวไทย มีเพียงไม่กี่ครอบครัวที่ไม่ได้ทำประมงแต่ทำปลาแห้งและเลี้ยงเป็ดและทำนาเกลือโดยเอาน้ำจากคลองบางปู

ปัจจุบันไม่มีใครทำนาเกลือแล้ว เนื่องจาก น้ำในคลองมีความเค็มไม่เป็นตามฤดูกาล ทั้งคนรุ่นใหม่หันไปทำงานอย่างอื่น เจ้าของให้เช่าหรือขายนาเกลือที่เป็นคนบางปูด้วยกันไปทำประโยชน์อย่างอื่น เช่น ปลุกบ้านและทำนาทุ่ง

จากในอดีตประมาณ ๓๐ ปี บ้านบางปูเคยเป็นแหล่งของปูดำ เวล่าน้ำทะเลขึ้น ชาวบ้านไม่ต้องใช้อุปกรณ์ดักปูอะไรเลย เพียงเอาไม้ไปปักในป่าหรือใต้ถุนบ้านแล้วรอจับหรือตีมาใส่ในปิ๊ปน้ำมันก๊าด ใช้รับประทานเท่านั้น ในเวลานั้นคนบางปูไม่รู้จักลอบปู (บีโต)

คนไทยพุทธ บ้านกะดี มาจับปูด้วย บีโต คนบางปูได้เรียนรู้จากคนกะดีเหล่านั้น ต่อมาทำให้บ้านบางปูเป็นหมู่บ้านที่ใช้ บีโต มากที่สุดในบรรดาหมู่บ้านรอบอ่าวปัตตานีจนถึงปัจจุบัน

คลองบางปูในอดีตลึกมาก เรือโยง *กาปานูดอ* สามารถเข้ามาจอดเพื่อเอาไม้หลาวโอนไปทำ *ปาแจ* หรือโป๊ะน้ำลึกทางอ่าวไทย สาเหตุที่ชาวบ้านเรียกว่า *กาปานูดอ* ที่แปลว่า เรือตาบอด เนื่องจากเวลาจะเข้ามาในคลองบางปูต้องมีเรือลากจูงเข้ามาเหมือนคนตาบอดที่ต้องอาศัยคนนำทาง

เล่ากันว่า ก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ เล็กน้อย เคยมีคนมาจากประเทศญี่ปุ่นเข้ารับอิสลามและแต่งงานกับคนบางปู แต่ไม่มีลูก เชื่อว่า *มะฮือบง* มีอาชีฟปักไม้หลาวโอนจากปากแม่น้ำปัตตานีจนถึงคลองบางปู แต่จะเลือกปักไม้หลาวโอนเฉพาะในบริเวณน้ำที่มีความลึกเท่านั้น ชาวบ้านก็สงสัยอีกว่าเวลาจะออกไปหาปลาในอ่าวต้องนำแหไปด้วย แต่เวลากลับบ้านไม่เคยเห็นปลาสักตัว

ต่อมาทางการญี่ปุ่นยกทัพผ่านคลองบางปูโดยแล่นมาตาม *ปาแจ* ที่ *มะฮือบง* ปักเอาไว้ จากนั้นเขาก็หายไป ชาวบ้านคิดว่า *มะฮือบง* เป็นสายลับของประเทศญี่ปุ่น *ปาแจ* ที่ *มะฮือบง* ปักไว้นั้น ชาวบ้านบางปูทำเป็น *ปาแจ* กะทะ หรือซั้งปลากระพง เพราะปลากระพงจะเข้าไปอยู่ ทำให้คนบางปูบางคนมีอาชีพใหม่ขึ้นมาที่ใช้พื้นที่แห่งนี้ คือ *จาปะยะลาอปาแจ* กะทะ หรือทอดแหปลากระพง *งายอีแอกกะ* หรือตกปลากระพง

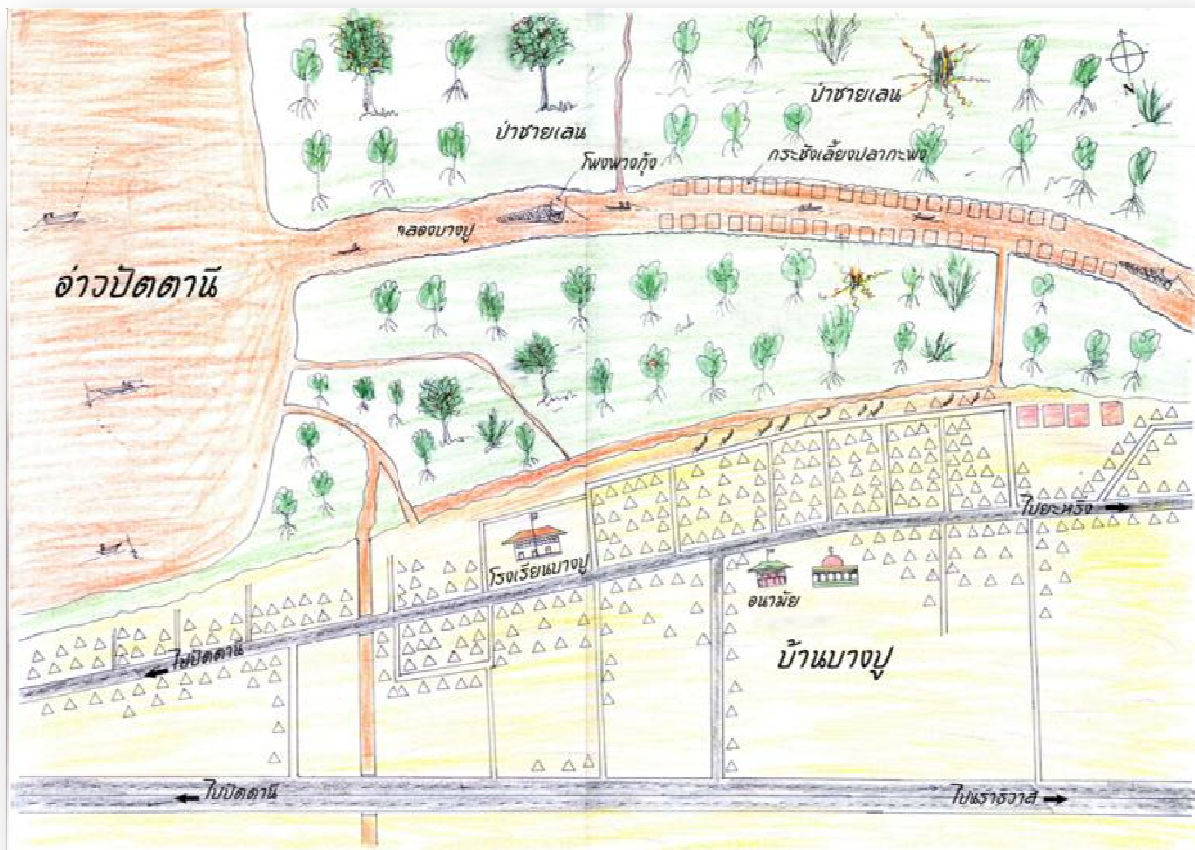
อาชีพที่คนบางปูทำอยู่ก็เหมือนกับคนรอบอ่าวทั่วไป เช่น ปูกระยารัง และวางอวนปลากระบอก อวนปลากระบอกพัฒนามา ๓ สมัยด้วยกัน

เริ่มจาก คนกรือเซะ เรียกว่า *มูกะกอป้อง* ใช้การล้อมต้องใช้ลูกเรือประมาณ ๘ – ๕ คนต่อลำ เวลาล้อมปลาเรียบร้อยลูกเรือจะตีกระป๋องเพื่อไล่ปลาให้ติดอวน *สมัยที่สอง* ใช้เรือสองลำแต่จะลดจำนวนลูกเรือเหลือ ๖ คน ใช้วิธีล้อมปลา โดยให้ลูกเรือทั้งสองลำวางอวนเป็นรูปวงกลม ลำหนึ่งไปทางซ้าย อีกลำไปทางขวา ให้อวนทั้งสองลำมาบรรจบกัน อวนแบบที่ ๑ และ ๒ ชาวบ้านรอบอ่าวได้พัฒนาให้เป็นอวนล้อมปลากระบอกสามชั้นในปัจจุบัน ซึ่งจะใช้เรือล้อมแล้วตีน้ำให้ปลาวังไปติดอวน

สมัยที่สาม ใช้เรือลำเดียว คน ๒ คน ลากด้วยคนให้อวนแคบลงๆ ซึ่งเป็นความคิดของคนบางปู จนสามารถทำประมงที่มีพื้นที่น้ำตื้นได้ เป็นเหตุผลที่ชาวบ้านบางปูใช้เรือลำเล็กๆ มาจนถึงปัจจุบัน

บือละหรือโป๊ะน้ำตื้น มีชื่อแตกต่างกันในพื้นที่ต่างๆ ที่วางโป๊ะ เช่น *บือละตากระดือแงะ* วางริมป่าหรือล้อมป่า เพราะในสมัยก่อนป่าไม่หนาแน่นเหมือนปัจจุบัน ป่าจะขึ้นมาเป็นหย่อมๆ เวลาจะไปวาง *บือละ* ต้องไปในเวลาเย็น ไปฟังเสียงปลาที่อยู่ในป่า เมื่อปลาเริ่มถึงจะวาง พอน้ำเริ่มลดปลาที่จะออกจากป่ามาเข้าในบือละ *บือละตากระมูกลาโจะ* วางบือละปิดปากลาโจะ เมื่อน้ำลดลงเต็มที่ ปลาจะออกจากลาโจะแล้ววิ่งเข้าในบือละ ส่วน *บือละบือยาซอ* วางในพื้นที่ทั่วไป

คนสมัยก่อน จะแบ่งปลาให้ชาวบ้านโดยไม่คำนึงถึงตัวเงิน เพราะว่าสัตว์น้ำมีมากกว่าความต้องการ เช่น ชาวบ้านบางคนไปรอที่บือละของคนอื่น เมื่อเจ้าของมาจะขอเข้าไปจับปลาและกุ้ง และบางครั้งเจ้าของให้เข้าไปจับต่างๆ ที่ยังไม่ได้ขอเพราะเจ้าของจับปลาไม่หมด *จือลียะอีแอก* เป็นเครื่องมือจับปลาชนิด ส่วนใหญ่จะได้ปลากระบอก โดยจะใช้เรือเล็กๆ และเตี้ย ยาวประมาณ ๔-๕ เมตร ด้านข้างของเรือติดไม้กระดานทาสีขาวเพื่อล่อปลา เอาตาข่ายยกสูงประมาณ ๖๐ เซนติเมตร ตັงบอนไม้ทาสีขาวเพื่อไม่ให้ปลากระโดดข้ามเรือ วิธีการจับปลา คือ พายเรือตามกระแสน้ำให้ปลากระโดดขึ้นบนเรือ

แสดงบ้านบางปู

จื่อลียะลิดี เป็นเครื่องมือจับกุ้งจะใช้เรือคล้ายกัน แต่จะแตกต่างที่ต้องเอาก้านมะพร้าวหรือเหลาไม้ไผ่เท่ากับก้านมะพร้าวผูกกับข้างเรือให้ส่วนหนึ่งของไม้ไผ่อยู่ในน้ำ เพื่อเป็นตัวรบกวนกุ้งให้กระโดดขึ้นบนเรือ

เอกลักษณ์ของเรือคนบางปูสมัยก่อนก็คือ เรือส่วนมากเป็นสีดำเพราะเอาขี้เถ้าหรือน้ำมันยางนามาผสมจี้ถ่านไฟฉายมาเผาให้ละเอียดเป็นสีเทาเรือ เพราะบ้านบางปูอยู่ใกล้กับแนวทางการชะหรีง ซึ่งปัจจุบันอยู่ริมถนนด้านในสายชะหรีง - บางปู คนบางปูจะไปขอยางมะตอยที่เหลือจากการสร้างถนนจากเจ้าหน้าที่หรือซื้อในราคาถูก ทั้งประหยัดและทำให้เปรียงไม่เกาะเนื้อไม้

บ่อน้ำดื่มของชาวบ้านบางปูเมื่อประมาณ ๕๐ ปีก่อน มีเพียงบ่อเดียวเท่านั้นและห่างจากหมู่บ้านประมาณ ๓ กิโลเมตร คนทั้งหมู่บ้านใช้ประโยชน์ร่วมกันโดยการรวมกลุ่มไปเอน้ำซึ่งจะให้ผู้หญิงไป เฒ่ากันว่า ผู้หญิงเวลาจะไปเอน้ำต้องแต่งตัวให้สวยเพราะพวกผู้ชายจะรอจับอยู่กลางทาง

บ่อน้ำดื่มที่มีแห่งเดียว คือ บ่อลูวะห์ก็ออล อยู่ใกล้กับแนวทางการชะหรีงในปัจจุบัน มีคนรับจ้างหาน้ำขายคนเดียวเป็นผู้ชาย จะขายน้ำในราคาปีบน้ำมันก๊าดละ ๒๕ สตางค์ แต่โดยทั่วไปสำหรับหน้าที่นี้ฝ่ายหญิงจะเป็นผู้ไปหาบร่ำมาให้ครอบครัวใช้ สำหรับน้ำบ่อที่ใช้ทั่วไป เช่น ดือลาฮาอูลูวะห์ เมาะแงนิ อยู่

หน้าบ้านแงน *คือลาฆอถูวะห์ เมะกอเลาะ* อยู่ใกล้กับโรงเรียนบางปูในปัจจุบัน ส่วน *คือลาฆอถูวะห์ เมะนาเส* อยู่ตรงกลางหมู่บ้านบริเวณบ้านนาเสปัจจุบัน

บริเวณบ้านบางปูที่ติดกับอ่าวปัตตานี แต่เดิมเป็นนาเกลือ เวลาหมดฤดูนาเกลือเด็กๆ ในหมู่บ้านจะใช้เป็นสนามฟุตบอล เล่นว่าว แต่ปัจจุบันกลายเป็นบ้าน นาุ้งและสุเหร่า ส่วนพื้นที่สนามของโรงเรียนบางปูของปัจจุบันเคยเป็นสนามสำหรับการละเล่นต่างๆ เช่น หนังสติ๊ก คีเกบาระ มะโย่ง หนังสติ๊กกลางแปลง ซึ่งเลิกมาประมาณ ๒๕ ปีแล้ว เพราะการเข้ามาของโทรทัศน์ แต่ยังคงเป็นสนามฟุตบอลของวัยรุ่นจนถึงปัจจุบัน

คนบ้านบางปูมีที่มาจากที่ต่างๆ เช่น ชายอายุราว ๖๐ ปี ผู้หนึ่งเป็นคน *บางปูก็อลอ* แต่ดั้งเดิมกล่าวว่าไม่แน่ใจว่าต้นตระกูลอยู่ที่บางปู แต่เดิมหรือมาจากบ้านดาโตะ รู้ว่าปูเดินทางไประหว่างบ้านดาโตะกับบางปู บางครั้งไปนอนค้างที่ดาโตะเป็นอาทิตย์ ๆ ปัจจุบันยังมีญาติที่ดาโตะมาก

บางคนมาจาก *บ้านกะลุแป* อำเภอหนองจิก พ่อคนปากีสถานที่เคยเป็นพ่อค้าอัญมณี เดินทางเร่ร่อนจนถึงปัตตานี ปัจจุบันมีลูกหลานเปิดร้านขายเครื่องแกงในตลาดตัวเมืองปัตตานี มีพี่น้อง ๗ คน ได้แต่งงานกับคนบางปูเมื่อประมาณ ๔๐ ปีมาแล้ว เมื่อราว ๓๐ ปีที่แล้ว เขาเป็นคนแรกเข้ามาอาศัยที่ *บางปูก็อลอ* บริเวณติดกับป่าชายเลน *ฮาโลก็อลอ* หรือ คลองก็อลอ ซึ่งเป็นคลองเล็กๆ ที่เชื่อมกับคลองบางปู ปัจจุบันมีบ้านรอบๆ ตามกันมาประมาณ ๗๐ ครัวเรือนและยังไม่มีเอกสารสิทธิ์ที่ถูกต้อง เหตุที่มาปลูกบ้านบริเวณนี้เพราะไม่มีที่ดินของตัวเองและในสมัยนั้น และสัตว์น้ำในอ่าวปัตตานีก็มีความอุดมสมบูรณ์มากกว่า ไม่เหมือนบ้านเกิดที่ต้องออกทะเลทางอ่าวไทยโดยใช้คลองหนองจิก จนคิดหนีเข้าถิ่นบางวันไม่มีข้าวจะกิน

ที่บ้านบางปู มีสองพื้นที่ซึ่งทำให้การทำงานแตกต่างกันคือ บ้านบางปูติดถนน คือ *บางปูสุเหร่า* และบางปูติดคลอง คือ *ก็อลอ* คนบางปูก็อลอกว่า ๘๐% ทำประมง อีกประมาณ ๔๐ คนเลี้ยงปลากระพงที่ประสบความสำเร็จแต่ประมาณ ๒๐ คนที่ขาดทุน ยังคิดหนีค่าอาหารปลา เพราะประมาณ ๑๐ ปีที่แล้ว ผู้เลี้ยงปลากระพงซื้อปลาจากพ่อค้าคนกลางจะไม่จ่ายค่าอาหารทันที แต่จะจ่ายก็ต่อเมื่อเอาปลาไปขายก่อน ผู้เลี้ยงปลากระพงที่พบปัญหาปลาตายก็ไม่สามารถจ่ายหนี้ได้ จนถึงปัจจุบัน ปัจจุบันผู้เลี้ยงปลากระพงที่ขาดทุนหันไปทำประมงอย่างเดียว ส่วนผู้เลี้ยงปลากระพงที่ยังเลี้ยงอยู่มีอาชีพอื่นมาเสริม ทุกวันนี้ พ่อค้าคนกลางไม่ยอมขายอาหารปลากับผู้เลี้ยงปลาถ้าไม่จ่ายเงินทันที

คนบางปู เวลาออกไปทำประมงในอ่าวปัตตานี มักจะใช้พื้นที่น้ำตื้นติดชายฝั่ง ไปแค่ผ่านหมู่บ้านบุติบริเวณ คือ โละบือเคาะ ส่วนในคลองจะไปแค่ะหริ่ง พื้นที่ในคลองบางปูนั้น นอกจากเลี้ยงปลาแล้ว มีเพียงไม่กี่คนที่มีอาชีพ *มอแป* หรือจับกุ้ง ปู ปลา ด้วยการใส่ *ปอแป* คือการใช้โพงพาง แต่เลิกไปแล้วเมื่อราว ๑๕ ปีก่อน เพราะไม่มีกุ้งและในคลองเลี้ยงปลากระพงมากเกินไปจนทำให้น้ำไหลไม่แรง

บ้านบางปูที่ติดถนน ส่วนใหญ่ทำงานที่สะพานปลา เป็นลูกจ้างคัดปลา ทำงานโรงงาน และค้าขาย เช่น ขายปลาแห้งซึ่งเป็นอาชีพที่คนในรอบอ่าวรู้จักกันดีว่า ชาวบ้านบางปูเป็นผู้ริเริ่มทำปลาแห้งกลุ่มแรกๆ เมื่อประมาณ ๕๐ ปีก่อน

ลูกหลานในปัจจุบันได้สืบทอดการทำปลาแห้งต่อไป แต่กระบวนการทำแตกต่างกัน เพราะเมื่อราว ๓๐ ปีมาแล้วมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อไปขายต่อที่อื่น คนทำปลาแห้งบางคนมีรถยนต์ส่วนตัวและจ้างให้ชาวบ้านบางปูทำปลาแห้ง เจ้าของไปขายเองที่ตลาดต่างๆ ที่มีอยู่ในสามจังหวัดชายแดนใต้ เช่น ตลาดนัดวันอาทิตย์สามแยกบ้านเนียงอำเภอเมือง จังหวัดยะลา ตลาดนัดวันพฤหัสบดีหน้าว่าการอำเภอยะหา และจะทำปลาแห้งแค่สองชนิดเท่านั้น คือ ปลาฉลามและปลาหลังเขียว

แต่ปัจจุบันแม่ค้าปลาแห้งเดินทางไปขายเกือบทุกหมู่บ้านที่มีตลาดนัด ไม่ว่าตลาดนัดกลางวันหรือกลางคืน เพราะทุกวันนี้คนในสามจังหวัดชายแดนใต้นิยมเปิดตลาดตอนกลางคืน(*pasarmalam*) เลียนแบบตลาดในมาเลเซีย

พ่อค้าขายเสื้อผ้ามือสองเป็นอาชีพที่เกิดขึ้นประมาณ ๓๐ ปีมาแล้ว สร้างรายได้ให้คนบางปูที่อยู่ติดถนนสร้างบ้านใหญ่โต มีรถใช้ ก็เพราะอาชีพนี้ คนที่ริเริ่มขายเสื้อผ้ามือสองเป็นคน *บางปู/สุเหร่า* ชื่อ *อาแว* โดยเอาเสื้อผ้าจากประเทศมาเลเซียในรูปแบบเป็นก้อนหนักประมาณ ๕๐ กิโลกรัม ราคาเฉลี่ยตัวละ ๓ - ๕ บาทเท่านั้น พ่อค้าขายเสื้อบอกว่า บางก้อนมีเสื้อคุณภาพดี ก็จะขายในราคา ๕๐ บาท ๑๐๐ บาท หรือ ๒๐๐ บาท ถ้าก้อนไหนเสื้อไม่มีคุณภาพ จะขายในรูปแบบ *ตวมง* คือกองไว้ให้สูงๆ แล้วลูกค้าเลือกเองในราคาตัวละ ๕- ๑๐ บาท

หลังจากที่เห็นอาแวขายมีกำไร คนอื่นก็เข้ามาทำด้วยนับเป็นสิบคน บางคนไปขายที่กรุงเทพฯ เช่นที่หน้ามหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นต้น ปัจจุบันไม่ใช่คนบางปูเพียงบ้านเดียวเท่านั้นที่ขายเสื้อผ้ามือสอง วัยรุ่นส่วนหนึ่งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็เลือกประกอบอาชีพนี้

ชาวบ้านบางปูในปัจจุบัน แต่ก่อนอาจจะใช้อุปกรณ์จับปลาไม่กี่ชนิดก็หากินได้แล้ว แต่ปัจจุบันต้องเพิ่มเครื่องมือจับปลาและทำงานหนักขึ้น เช่น กลางวันออกอวนลอยกุ้ง กลางคืนแทงกุ้งหรือปลาดุก ซึ่งเป็นเรื่องปกติของคนรอบอ่าวเดี๋ยวนี้นี้ในสภาพที่ทรัพยากรในอ่าวน้อยลง

คนหนุ่มที่จับปลาในอ่าวทุกวันนี้ในเรือที่ออกหากินในอ่าวปัตตานีต้องมีอุปกรณ์จับสัตว์น้ำหลายอย่าง เช่น อวนลอยกุ้ง เบ็ดราวปลาดุก เบ็ดราวปลากระเบน และเบ็ดปลากระเบน โดยจะวางอวนลอยกุ้งก่อนเพื่อเอาปลาตัวเล็กๆ มาทำเป็นเหยื่อปลากระเบน เบ็ดราวต้องวางตอนใกล้พระอาทิตย์จะตกเพราะปลากระเบนชอบกินเหยื่อในเวลานี้ รายได้เฉลี่ยวันละ ๒๐๐-๓๐๐ บาท แต่ก็ต้องแลกกับการใช้เวลาในอ่าวอย่างยาวนาน

เมื่อประมาณ ๑๐ ปีก่อน แม้จะเคยออกไปจับปลาในทะเลด้านอ่าวไทยแต่ก็สู้ต้นทุนสูงไม่ไหว ถึงประมาณแสนกว่าบาท ทุกวันนี้ถ้าเขาวางอวนกุ้งอย่างเดียวก็คงอดตายเพราะข้าวของและน้ำมันแพงมาก คนจำนวนมากในอ่าวปัตตานีมีสภาพเช่นเดียวกันนี้ ออกทะเลไปแล้วไม่รู้ว่าจะวันนี้จะได้มาซึ่งปลาเท่าไรหรือคุ้มค่าน้ำมันหรือไม่ ถ้าเป็นเช่นนี้แล้วต่อไปลูกหลานจะอยู่กันอย่างไร